

De nordiska länderna ligger väl till i EU:s olycksfallsstatistik

av Kari Rissa

Kari Rissa

År 2001 inträffade 7,6 miljoner arbetsolycksfall inom Europeiska unionens område. Under de senaste åren har olycksfallsutvecklingen inom EU varit positiv. Från år 1994 till år 2001 minskade antalet olycksfall med fyra procent.

De nordiska länderna håller en god medelnivå i den europeiska olycksfallsstatistiken.

Även om arbetsolycksfallen har utvecklats i en positiv riktning, mätt både med antalet olycksfall och med olycksfrekvensen, behövs effektivt arbete för arbetssäkerheten fortfarande. Inom EU-området inträffar ännu alldeles för många arbetsolycksfall, som i onödan tär på Europas konkurrenskraft.

Inom Europeiska unionens område inträffade år 2001 sammanlagt ca 7,6 miljoner arbetsolycksfall. Ca 4,7 miljoner av dem ledde till minst fyra dagars frånvaro från arbetet.

Var femte sekund drabbas alltså en arbetstagare inom EU-området av olycksfall.

I proportion till antalet arbetstagare visar dock arbetsolycksfallen en klar minskning i de flesta EU-länder. Per 100 000 arbetstagare inom de viktigaste branscherna inträffade år 1994 ca 4 700 sådana arbetsolycksfall som ledde till minst fyra dagars frånvaro, medan motsvarande siffra år 2001 var ca 3 900.

De mest olycksdrabbade branscherna inom är byggbranschen, lantbruket och transportbranschen. Inom byggbranschen inträffade år 2001 ca 7 000 arbetsolycksfall med minst fyra dagars frånvaro som följd per 100 000 arbetstagare. Inom lantbruket var motsvarande siffra ca 6 000 och inom transport ca 5 000.

Flest arbetsolycksfall inträffar på företag med 10–49 anställda, medan det är tryggast att arbeta på stora företag med fler än 250 anställda, där det har funnits resurser att satsa på arbetssäkerheten.

Pol. mag. Kari Rissa är journalist och har särskilt fördjupat sig i arbetsmiljö- och miljöfrågor. Han har bl.a. varit redaktör för tidskriften Olycksfallsförsäkring i mer än 20 år och arbetat som nyhetschef för miljönyheter på Rundradions TV 2. Han har också skrivit böcker om säkerhetsledarskap, riskhantering, miljöledarskap och ekoeffektivitet.

Män råkar ut för arbetsolycksfall nästan tre gånger oftare än kvinnor. Orsaken är att männen oftare arbetar inom farliga branscher och de arbetar också oftare på heltid än kvinnor.

Arbetstagare i åldern 18–24 år är mest drabbade. Skiftarbete ökar olycksfallsrisken tydligt.

Merparten av de olycksfall som inträffar inom Europeiska unionen leder endast till övergående skador. Endast fem procent av arbetsolycksfallen är sådana att arbetstagaren tvingas vara borta från arbetet i mer än tre månader eller får ett bestående handikapp.

Färre dödsfall

Mätt med antalet arbetsolycksfall med dödlig utgång har arbetssäkerheten förbättrats avsevärt på arbetsplatserna inom Europeiska unionen. År 1994 omkom ca 6 400 personer i arbetsolycksfall inom EU-området, medan antalet omkomna år 2001 var ca 4 900.

Detta betyder ändå att det dör en arbetstagare varannan timme till följd av arbetsolycksfall, bedömer EU:s statistikbyrå Eurostat i sin färska statistiköversikt "Work and health in the EU. A statistical portrait".

Eurostats statistik visar att antalet arbetsolycksfall med dödlig utgång under de senaste tio åren har minskat i alla EU-länder och inom alla större näringsgrenar.

För närvarande omkommer årligen tre arbetstagare av 100 000 genom arbetsolycksfall inom Europeiska unionens område. Flest dödsfall sker inom lantbruket, byggbranschen och transportbranschen. År 2001 omkom 12 personer av 100 000 i lantbruksarbete, medan motsvarande siffra på byggen och inom transportbranschen var 10.

Arbetsolyckor med dödlig utgång inträffar klart mest bland män som fyllt 55. De löper mer än dubbelt så stor risk att dö genom ett arbetsolycksfall än 18–24-åringar.

Årligen sker 650 000 färdolycksfall

Eurostat uppskattar att det i EU-länderna år 2001 inträffade sammanlagt ca 650 000 sådana olycksfall på vägen till eller från arbetsplatsen som förorsakade minst fyra dagars frånvaro. Ca 3 400 av dem hade dödlig utgång.

Kvinnor drabbas något oftare av färdolycksfall än män. Enligt Eurostats uppskattning sker det ca 400 färdolycksfall per 100 000 arbetstagare. Oftast drabbas kvinnor som arbetar inom transport- eller byggbranschen. Variationen mellan branscherna är stor.

Årlig förlust av 210 miljoner arbetsdagar

Inom Europeiska unionens område förloras för närvarande ca 1 250 miljoner arbetstimmar om året på grund av olycksfall och hälsoproblem.

Eurostat uppskattar att ca 210 miljoner arbetsdagar förloras årligen enbart på grund av arbetsolycksfall. Arbetssjukdomar förorsakar en förlust av 340 miljoner arbetsdagar varje år.

Det betyder i genomsnitt 1,3 förlorade arbetsdagar per arbetstagare på grund av arbetsolycksfall och 2,1 förlorade arbetsdagar på grund av arbetssjukdomar, beräknar Eurostat.

Enligt enkäter upplever sju procent av arbetstagarna i Europa att de har en olycksfallsrisk i sitt arbete, på byggen rentav var femte arbetstagare. Knappt en procent av de europeiska arbetstagarna lider av långvariga hälsoproblem eller långvarig arbetsoförmåga till följd av arbetsolycksfall.

Europeiska arbetsmiljöbyrån har uppskattat att totalkostnaden för svag arbetssäkerhet inom EU-området uppgår till hela 300 miljarder euro om året och exempelvis enbart inom byggbranschen till mer än 75 miljarder euro om året.

De nordiska länderna ligger väl till

I sin senaste statistiköversikt har Eurostat också jämfört olika EU-länder sinsemellan. Jämförelsen gäller olycksfall som lett till minst fyra dagars frånvaro och olycksfall med dödlig utgång. Samtliga siffror är från år 2001.

De nordiska länderna placerar sig väl i den europeiska statistiken. Med undantag av Norge är de nordiska länderna bättre än genomsnittet. I jämförelsen har länderna indelats i två grupper, eftersom uppgifterna om antalet arbetsolycksfall har insamlats på olika sätt i länderna och statistiken till den delen inte är jämförbar.

Bland de länder vilkas olycksfallssiffror grundar sig på försäkringsanstaltens uppgifter inträffade år 2001 minst arbetsolycksfall i Grekland (ca 2 600 arbetsolycksfall med mer än fyra dagars frånvaro som följd per ett hundra tusen arbetstagare), i Österrike (ca 2 800) och i Finland (ca 3 000). Flest olycksfall inträffade i Spanien (ca 7 000), i Portugal (ca 4 900) och i Frankrike (ca 4 800).

I de länder vilkas olycksfallssiffror grundar sig på arbetarskyddsmyndigheternas uppgifter inträffade minst arbetsolycksfall i Irland (olycksfallskvot ca 1 500), i Sverige (ca 1 500), i England (ca 1 800) och i Danmark (ca 2 700). I Norge inträffade ca 4 000 arbetsolycksfall per ett hundra tusen arbetstagare.

Mätt med dödsfall har arbets säkerheten skötts bäst i Sverige (ca 1,5 dödsfall per ett hundra tusen arbetstagare), England (ca 1,7), Danmark (ca 1,8) och Luxemburg (ca 1,8). Finland har en olycksfallskvot på ca 2,2 och kommer på sjunde plats i jämförelsen. Inom EU-området inträffar klart flest dödsfall i arbetet i Portugal (8 dödsfall per ett hundra tusen arbetstagare), Österrike (ca 4,5) och Spanien (ca 4,3).

Den bästa tillgängliga statistiken

EU:s statistiska byrå Eurostat publicerade

hösten 2004 en omfattande översikt över arbetsförhållandena och arbetssäkerheten i Europeiska unionens medlemsländer.

Statistiköversikten innehåller den nyaste informationen om dödsfall på arbetsplatserna och arbetsolycksfall som förorsakat minst fyra dagars frånvaro.

Merparten av uppgifterna i översikten "Work and Health in the EU. A Statistical Portrait" har erhållits från olycksfallsförsäkringsanstalterna i Belgien, Tyskland, Grekland, Spanien, Frankrike, Italien, Luxemburg, Österrike, Portugal och Finland. Deras statistik grundar sig i huvudsak på arbetsolycksfall för vilka det betalats ersättningar. Dessa uppgifter kan betraktas som synnerligen tillförlitliga. Olycksfallssiffrorna från Danmark, Irland, Holland, Sverige, England och Norge baserar sig på uppgifter som erhållits från arbetarskyddsmyndigheterna, och de kan vara bristfälliga särskilt i fråga om mindre olycksfall.

I statistiken granskas bland annat antalet arbetsolycksfall och förekomsten av dem (olycksfallskvoten). Med förekomst avses antalet arbetsolycksfall per 100 000 arbetande personer.

Eurostat betraktar emellertid de landsspecifika uppgifterna som tillförlitliga, fastän jämförelsen mellan olika länders olycksfallssiffror delvis är osäker, eftersom uppgifterna sammanställs på olika sätt i olika länder. Från och med år 2001 har uppgifter om olycksfall insamlats från EU-medlemsländerna enligt en enhetlig s.k. ESAW-klassificering.

I den omfattande översikten ingår också uppgifter om de senaste enkäterna om arbetsförhållandena i Europa. De har gjorts av Europeiska fonden för förbättring av arbets- och levnadsvillkor, som verkar i Dublin.

Källa: Work and health in the EU. A statistical portrait. Data 1994-2002. Theme 3 Population and social conditions. European Commission and Eurostat 2004.

”Både käpp och morot för bättre arbetssäkerhet”

– Det sker en övergång till ett nytt stadium inom det europeiska arbetarskyddet. På frivillig väg kan vi nå bättre resultat i utvecklingen av arbetsförhållandena än genom nya direktiv. Det tror Hans-Horst Konkolewsky, direktör för Europeiska arbetsmiljöbyrån.

Arbetsförhållandena inom Europeiska unionens område har utvecklats både i en god och i en dålig riktning under de senaste åren. Den goda är att antalet och frekvensen av arbetsolycksfall hela tiden har minskat. Riktningen är den rätta, men man har inte kommit tillräckligt långt. Dåligt är däremot att det inte kan skönjas någon sådan utveckling i fråga om arbetshälsan, utan jäktet och stressen, liksom risken att bli utsatt för våld i arbetet, har ökat oroväckande.

Europeiska unionen vill svara på utmaningarna inom arbetarskyddet genom ett arbetsmiljöprogram som godkändes år 2002. Det innehåller en verksamhetsstrategi som är en betydande ny öppning och innebär en övergång till ett nytt stadium inom arbetarskyddet. Nu eftersträvar man att förbättra arbetssäkerheten och arbetshälsan också med morötter, inte enbart med käppen. EU betonar allt mer en frivillig utveckling och förbättring av arbetsförhållandena. Myndighets-tillsyn behövs dock fortfarande för att företagen i alla EU-länder verkligen ska följa bestämmelserna i arbetarskyddsdirektiven.

I synnerhet vill EU förbättra arbetsförhållandena med s.k. goda förfaranden. Man litar på deras dragningskraft. Goda förfaranden är ett utmärkt hjälpmedel också när säkerhetsteknologin utnyttjas och sprids. Bland dem kan många arbetsplatser lätt finna beprövade lösningar för att åstadkomma förändringar.

Nya grepp för arbetssäkerheten kan sökas i synnerhet genom att utveckla säkerhetskulturen, ledarskapet och organiseringen av arbetet. Inom arbetarskyddet behövs också ett nytt kvinnoperspektiv.

För företagen lämpar sig ett sådant säkerhetsledarskap där flera metoder tillämpas jämsides. Sådana är bland annat riskbedömning och riskhantering, ökad arbetarskyddsutbildning och ett mer vidsträckt samarbete på arbetsplatserna.

En god behärskning av arbetet förbättrar både den fysiska och den psykiska säkerheten. Det gör också arbetstagarnas deltagande i planeringen och dimensioneringen av arbetet. En stor utmaning är också hur kompetensen, innovationerna och den nya teknologin kan bidra till utvecklingen av arbetsförhållandena – såväl i de nya som i de gamla EU-länderna.

Förebyggandet av arbetsolycksfall bör effektiviseras i synnerhet inom de farligaste branscherna, dvs. byggnadsarbete, lantbruk och transporter. Företagen borde nu betrakta satsningarna på arbetssäkerheten och utvecklingen av arbetsförhållandena som investeringar, inte som kostnader. Utvecklingen av arbetsförhållandena bör ses som en viktig del av företagets samhällsansvariga verksamhet.

Hans-Horst Konkolewsky leder EU:s arbetsmiljöbyrå. Journalisten Kari Rissa har interjuvat honom.

